Ernst Peterson

Marjad silmas

Tallinnas, 1920
Eestimaa Kooliõp. Wast. Abiandm. Seltsi (K./Ü. „Kool“)
kirjastus.

Ernst Peterson

Paised

Juhtumised ja jutustused Eesti elust

„Sinu pisaraid ma näen,
Sinu muret kuulen ma:
Eestimaa, su ööd, su walu,
Neist sul tahan rääkida!“

Nr. 2. Marjad silmas

Teine trükk

Tallinnas
Eestimaa Kooliöp. Wast. Abiandm. Seltsi (k/ü „Kool“)
kirjastus.

A. Kümmeli (end. G. Kalla) trükk Tallinnas.

Marjad silmas

ehk

50 protsenti rumalust, 25 protsenti laiskust, ja mis üle selle, see on sula kangekaelus.

„Nemad on kõik pimedad, nemad
„ei tea ühtigi. Nemad magawad no-
„rinal, armastawad tukkumist. Nemad
„on, kes ei mõista midagi ära tunda.
„Nemad waatawad oma tee peale,
„kõik hoopis oma kasu peale," ütleb
Jesaja.

Suure isuga luges kirikherra Weitling tänast saksakeelist uutse ajalehe numbrit. Tükk oli tõesti huwitaw ja ühes ka õpetlik. Keegi doktor G. v. H., nagu need paari tähega ajalehetargad alati, andis aru siitmaa terwisehoiuseltsi uurimistest. Tohtri aruanne oli sellepärast wäga põnew lugeda, et ta mitte üksi arwusid ei pakkunud, waid oskas nad ilusa õpetliku, pisut sentimantal, ühes sellega luulelise kujusse kududa.

Jah, sedawiisi nad nüüdsel ajal kirjutawad. Osawasti, mõjuwalt ja luulelikult, muidu ei panda

ju nende tööd tähele. Ja on ka parem, sest mis paberist määrida, kui seda keegi ei loe! Muidu tuleb ju Libedaoja Madise lugu kätte, kes iseenesele luuletanud, neid ise lugenud, naernud — ja jälle lugenud. Kahjuks on aga niisuguseid Libedaoja Madiseid weel wähe, mis wäga kahetseda!

Dr. G. v. H. kiri oli ka osawasti kokku säetud. Mõjus! Seda wõis kirikherra kuiwetanud näost näha: Ta silmad hakkasid hiilgama, mis sisemisest liigutusest tuli; paled lõid pisut punaseks, — selge tunnistus ärritusest, ja sügaw õhe tõusis rinnust, mis enamasti tunnistab, et lugeja pea walmis on midagi head ette wõtma. — Kõik seda oli tohtriherra kiri teinud.

„Oh kui palju elu läheb asjata kaduma,“ ohkas ta, „oh, kui palju, kui palju!“

Ohates wõttis ta kirikuraamatu kätte, et järele waadata, kas see lugu tema koguduses ka mitte nõnda ei peaks olema.

Et tööle head hoogu anda, pani ta sigari põlema. Kirikherra Weitling armastas üksnes sigarid suitsetada. See oli juba tema weresse läinud. Noorelpõlwel, Tartu ülikoolis õppimise ajal, oli ta küll paberossa suitsetanud, oli odawam, aga nüüd ei teinud ta seda enam tükil ajal.

Selleks oli tal oma põhjus ja wõib olla, mõne meelest ehk wähe imelik, aga paberossa ei wõtnud ta enam oma suhu. Mõni arwab, ehk oli tal selleks

mõni uſulik põhjus? Ei, ſeda mitte! Aga aſi kujunes nõnda:

Noor Otto Weitling oli wäga ſuur rahwamees, rahwamees läbi ja läbi. Ta oleks oma hinge rahwa eeſt annud. Juſt ſel ajal, kui ta Tartu ülikooli oli lõpetanud, tulid meie kodumaale ſuured muudatuſed. Mujal oleks niiſuguſeid asju nagu üheſugune kohus kõigile hea meelega wastu wõetud, aga ſiin oli lugu wähe teine. Suuri nutuluguſid peeti mitmel pool, ja ſüdikamad, kes kõike ſeda näha ei tahtnud, et nad kõigega ühe kohtu ette pidid ilmuma, ühes keeles, mis nii wastikult kõlas, õpetuſt ſaama, — need läkſid meie maalt lihtſalt — ära! Niiſugune ſüdikas oli ka noorherra Weitling. Ka tema läks ära Sakſamaale.

Oli ta ju ſakſaſuguſt, ehk emad küll neli põlwe eeſtlaſed olnud. Kuid ſee muutis wäga wähe ehk mitte ſugugi perekonna puhaſt werd. Leidus ſel ajal Eesti mehi küllalt, aga weel mitte üht Eesti naiſt. Ja kuis pidi eſimene juſt Weitlingi perekonda ſattuma!? Sakſa keel täiesti ſuus, Sakſa ülikool läbi käidud, mis keelas Weitlingi ſeal ujumaſt, kus ſügawam? Peale ſelle lootis ta, et temaſuguste meeste peale Sakſamaal iſeäranis heameelega waadatakſe.

Head tunnistuſed ja kirjad endiste tuttawate prohweſſorite käeſt taskus, rändas ta rõõmuga üle piiri. Maſin ſuitſes, Weitling tõmbas pabe-

rossi, — ja paha maa, paha muudatustega oli selja taga!

Kirjad mõjusid. — Weitlingil oli õnn warsti kohta Rheini jõe maakonnas saada! Weitling rõõmusteles: haritud maal, haritud rahwa seas, haritud keeles jutlust pidada, — paljuks on niisuguseid õnne-lapsi päikese paistel!! Nädalatega läks tal aga meel teiseks. Ja juba esimese aasta järele kirjutas ta oma sõbra baron Hammelthalile:

„Ma olen Saksamaaga petta saanud! Mu sissetulek on kõigist kõiki paari tuhande marga ümber. Kõik söögikraam on üli kallis! Jook on küll odaw, aga (ta tegi sõbraga nalja) paljuks siis weel inimesele waja, kui juba küllalt turdunud on! Mõtle Tartu peale! Ja mis kõige hullem, — see maa on täis wanemateteotajaid ja uskmatuid. Ma pean siin jutlust üksi naistele, ja weel wanule naistele; mehed ei luba niisugust lõbu enestele! Ja mis weel häbematam, — mind kutsub keegi kaupmees enese juurde külla. Ma lähen. Tuba talupoegi täis. **Minu** prouat, sündinud **landrath** von Eisenhammeri tütart, esitelletakse Gret'l Müllerile, Lies'l Schulzele, Hann'l Leemannile ja teiste sarnaste külamooridele, mida meie pool, s. o. teie pool üksi ühe haritud mehe põrssaid lastakse waatama minna. Lõbustellegu nüüd minu proua Louise niisugustega! Ma ütlen: mingisugust enamakspidamist siin ei ole! Laseb küll wabandada, et need kõik saksad on, aga

mina ega mu proua ei ole niisuguse eluga sugugi harjunud!"

„Ohoo," naeris sõber, kui ta kirja läbi oli lugenud, „see mees hakkab aru saama, et koht keskpaigas on!"

Ja kui wana kirikherra koguduses suri, kus von Hammelthal patroni herra oli, siis kirjutas ta Weitlingile, sest selle kirjad olid ikka haledamaks läinud:

„Sa kaebad, et sul austajaid ja kuulajaid seal wähe. Siin on küllalt niisugust kraami, kelle ees sa ennast laiendada wõid. Kas tahad tagasi tulla? Siitmaa alamaks wõid jälle warsti saada. Mul on häid tuttawaid, kes asja aitawad ajada. Mõtle oma endiste aegade peale ja tule tagasi! Koht on keskmine: 6000 rubla ümber sissetulekut. Tule aga peale tagasi! Meie maal hakkab lugu ka narriks minema! Siin peab juba mehi kuulama, kelle isad alles meie isade käest rookida said, ja kes ise alles paljajalu mööda külatänawaid sigu taga ajasid ja kewadel lepapargise lõugadega tee ääres hobuseid hirmutasid. Oh, selleks läheb enam südant tarwis, kui Tartus suksipõlwes proowikarikat tühjendada. Sa pead asja ehk naljakaks, aga lugu on tõesti põlastamise wäärt! Meie naabrikihelkonnas on kiriku peal keegi Jüri Madison, kelle naine keegi sündinud Madli Muru on! Mõtle ometi, — Madli on kirikuherra naine! Mul on

üsna hirm, kui siia niisugune peaks sattuma. Nad kutsuwad teda küll Mathilde, aga kes ei tea, et ta Madli on! Aga ma usun, lugu wõib ometi nõnda minna: talupojad saawad aru, et kõht ka maailmas midagi tähendab kui ta hästi täis on, ja weri on paksem kui wesi! Sellepärast ütlen ma sulle weel kord: tule! — Terwiseid! Sinu Franz.

P. S. Kirjuta mulle pea! Kas sa ikka weel paberossa ei suitseta?

Wastus tuli:

Sinu kirja, armas Franz, olen ma nutuga lugenud. Mis peame tegema? Aga hoidkem tuli puhas Jehoowa altari peal ja ärgem laskem seda teistest solkida, — siis jätawad nad selle maha! Mu Louise on just kui meelest ära! „Koju, armas Otto, koju läheme jälle!“ Ma wõtan Su kutse wastu ja tulen warsti kodumaale!

Sinu alandlik sõber Otto.

P. S. Paberossa ma ei suitseta, küll aga sigarid; — põhjuse Sa tead. Seesama. —

Ja Otto Weitling sai ka tõesti kodumaale.

Kogudus tahtis küll Priidu Edenpärki. Ta oli kord seal abiõpetajaks ja meeldis kõigile, aga neile räägiti konwendil: „Priidu Edenpärk ei kõlba siia kirikherraks. Teie mõistate, ajad on rasked! Meil läheb mees tarwis, kes kõwa kui teras, kes harjunud on. Teie mõistate, ajad on rasked! Meie peale langewad meie waenlased, — nad tam-

biwad meid jalgadega maa põhja sisse! Teie mõistate, ajad on wäga, wäga rasked!" Ja Hammelthal ohkas wäga sügawasti.

„Ma räägin teile ühe loo," sõnas kõneleja edasi, „mis mu sõber mulle rääkis: Priidu Edenpärgi püksid peawad naise jalas olema. See ei sõua suurt kogudust juhatada, kel oma kodus sõna ei ole! Ei, Priidu ei kõlba meile, Priidu on wäga pehme mees. Ja siis weel üks asi: Priidu käis Tartu kooli wäga ruttu läbi; tema on waene mees, ta pidi ruttama, ta ei tea sellepärast midagi! Meie Priidut ei taha!..."

Siis rääkis kõneleja, et neil wäga tark kandidaat Saksamaal olla: ka Eesti sugust, mõistab keelt wäga peenelt ja on üks wäga tark ja sõnakas mees ning kange käewarrega ja Saksamaal elanud!

Kõne mõjus. Talupojad soowisid weel oma Priidut, aga juba seisid mõned saadikud Saksamaa kandidaadi eest — ja Otto Weitling oligi koha peal.

Naised kaebasid küll, et nad oma ilusat Edenpärki ei saanud: „Oli teine ilus, walge ja laari näoga mees nagu Jesus, aga kust see must nagu kaubajuut," aga kes seda tähele pani! Ajad olid ju waewalised.

Nõnda sai Weitling koha peale, kus talupojad enam oma naistega ei saanud õpetaja prouat pahandada.

Ta oli rõõmus, niisama ka ta naine. Nad tundsid endid jälle endises wees olewat. Üks oli aga siisgi muudatus mehe juures endise ajaga wõrreldes: paberossi asemel põletas ta sigarit. Ta ise oli sellest omalajal von Hammelthalile kirjutanud:

„Ma olen endiste aegade peale nõnda wihane, et ma meeldegi ei taha tuletada! Midagi ei taha ma sellest maast enam teada! Isegi paberossi wiskasin ma ära, sest see on ka sealtmaa wäljamõte. Ma olen saksamees ja suitsetan sigarit!"

Ja see oli üheks suureks põhjuseks tema koha saamiseks. Kui wana õnnis surnud oli ja sõbrad Hammelthali juures koos olid arupidamas, kust jälle uut saada, kes wanas waimus tööd edasi ajaks, siis olid kõik wait, kellegil ei olnud kohalist meest soowitada.

„Ja, ja!" rääkis üks wanematest sõpradest, „wana õnnis oli üks wäärt mees suurte waimu annetega ja kange käewarrega. See on küll üks wäikene nali, osast ka weider nali, mis wanale andeks wõib anda, aga ta meelsusest annab see selge tunnistuse. Kui meie maale muudatused tulid, kiskus ta ühel päewal kõik sibulad oma aiast wälja öeldes: „Niisugust harjuskikraami ma oma maa peal ei salli!" — Ega pole ka sellest päewast seda kraami oma majas sallinud, et wärsked haawad mitte lahti ei saaks kistud!"

Naerumuige lendas üle kuulajate palede, siisgi panid nad wana õnnist imeks.

Nüüd kõneles von Hammelthal oma sõbrast, kes sellesama põhjuse pärast paberossa ei suitsetada, waid sigarid, ja kõiki huwitas see.

Kui Hammelthal weel sõbra headest omadustest oli kõnelenud, siis tehti otsuseks: „Selle mehe eest jõdida!"

Ja lööbi ka lahinguid, ning pärast olid kõik rahul, et wahwa mehe — selle Otto Weitlingi — olid saanud.

Täna oli herra Weitling jälle wahwasti ametis. Ajaleht oli huwitawa sõnume toonud, ja see tuli järele proowida.

Hoolega luges herra Weitling ja hoolega suitsetas ta kallist sigarit, mille saja eest enam kui pool kümmet rubla tuli maksta.

„Tõsi!" ütles ta edasi lugedes, „sellel mehel on õigus; aga eks meie näeme!" — Ta pööras lehte ja ütles: „20."

„Aga Otto!" hüüdis korraga proua Louise tuppa joostes ja mehele suure hooga ümbert kaela hakates, kus juures ta mitu korda talle suud andis, „kas sa tead ka, Otto?" — ja proua hakkas laginal naerma, kus juures ta wäikene näokene weel enam kokku ja pisemaks läks.

„Mu inglikene, mu tuwikene!" sõnas kirikherra wägisi lahedat nägu tehes ja naeratades.

Talle oli wastik, et töö pooleli jäi. Kirikuraamat wajus kokku. „Mis on, mu tuwike, mu rotikene?" Selle juures pani ta pahema käe rotikese piha ümber ja suudles naist.

Prouakene hakkas weel enam naerma. Kõik ta terwe pikk, peenikene keha näis naerust osa wõtwat.

Kirikherra pidi uuesti küsima: „Noh, mis on?"

„Mõtle ometi!" jõudis rotikene wiimati ütelda: „tohtri herra Davidsohn naeris, kui ta meie Herbertit waatas."

„Kas juba käisite seal?"

„Jaa!" wastas proua: „ta ütles, et need pisukesed punased nupud soojast tulla!"

—„Ja muud midagi?" —

„Mitte-midagi! Tohtri herra Davidsohn naeris, et ta katki tahtis minna ja ütles: „Tal pole ju palawikku! Oh peaksid kõik lapsed nõnda terwed olema!" Ja proua tegi enesele uhke näo.

„Seda arwasin ka mina," seletas kirikherra, „niisuguse asja pärast ei maksa tohtriherrat waewata!"

„Aga mõtle ometi, Ottokene," rääkis proua, „ega siis ta ometi muidu 200 rubla meie käest aastas palka ei saa! Iga tööline peab midagi tegema, kui süüa tahab saada!"

Ja häält mahedamaks tehes kõneles ta edasi:

„Aga, Ottokene, missugune tore ilm on täna wäljas! Läheme täna Pärajõele kalu õngitsema ja wõtame lapsed ligi!"

„Aga pärast lõunat hakkab Herbertil külm! Ma lugesin täna ühe wäga tõsise tüki!" Nende sõnadega näitas ta kõrwal seiswa ajalehe peale.

„Terwisehoiu seltsi aruanne — kirjutanud Dr. G. v. H." luges proua ilma tähele panemata.

„See on wäga tõsine tükk!" seletas kirikherra, „mõtle ometi, siin seletab Dr. G. v. H., et meie maal, sellega ühes terwel Wenemaal 50 protsenti lapsi ja inimesi kõigist haigetest rumaluse, s. o. sellepärast ära surewad, et wäikeste lastega ja haigetega alam töörahwas õieti ümber ei mõista käia! Missugune Jumalaõnnistus ei lähe sellega hukka?! Kui palju töö jõudu ei waju selle läbi üsna muidu hauda!" Ja tasem lisas ta otsa: „See oli ikka wäga hea, et sa Herbertiga tohtriherra juurde sõitsid."

„Ja muidugi!" wastas rõõmus abikaasa nüüd aga pisut tõsisemalt, „kas läheme täna Pärajõele, tore ilus ilm!"

„Ei!" wastas mees, „Herbert wõib enese ära külmetada." Proua nägu läks tusaseks, siis ütles ta aga: „Mis jõulukannikest sa temast tahad kaswatada. Mis külm nüüd on? Waata ikka, kuidas talulapsed jooksewad! Ma wõtan ju suured riided ligi! Kui meie nüüd ei lähe, mil siis see parem

aeg tuleb?" Ja armsalt mehe näkku waadates ütles ta: „Ma ütlen kutsar Hansule, et ta hobused pealelõunaks walmis säeb? Meie mustad jooksewad nõnda ilusasti, ja wäikene Herbert hüppab nõnda hea meele pärast ja laulab: prrr sõita, ja prrr sõita! papa, prrr sõita! Lähme!?" Ta silitas mehe palet käega.

„Aga, kui õhtul wilu ei saa?!"

„Mine ikka!" wastas abikaasa ja ilma, et mees luba oleks annud, sai ta aru, et mehel selle wastu enam midagi ei ole. Ta andis talle suud.

Naine läks. Mees asus aga jälle kirikuraamatu kallale ja hakkas eestotsast uuesti peale.

* *
*

Lõunalaual, kus wähjasupp Leipzigi mitmekesisega, noore nepipraad kurgisalatiga, mille järele wõstrakissell waniljesoustiga tuli, wõitu ajasid, kus proua lapsi — neid oli tal kolm: wanem poeg Johannes, tütar Johanna ja noorem poeg Herbert — enam käskis süüa, sest papa lubas neid peale lõunat Pärajõele kalu õngitsema ligi wõtta; lõunalaual, mida proua alati kõigeparemini armastas katta, sest muidu wõis niisugusel raskel ajal warsti otsa lõppeda, nagu seda mitmest ajaloolisest mehest näha, kes tühja kõhu ja peawarjuta oleku pärast mõne aasta järele oma waenlaste pihku sattusid; lõunalaual, kus punane wiin ja pudel õlut

ei puudunud, hakkas kirikherra prouále jälle loetud tükist kõnelema:

„Siin wõib Kolumbus Ameerika ülesse leida," rääkis ta isuga süües. „Hiljuti kirjutas aus ametiwend Pasknäär meie ajalehtedes ja soowis tööliste-puuduse paranduseks taluinimesi maade, nimelt mõisamaade külge siduda, muidu langeb meie kõrge kultuura, maa jääb waeseks ja siis tuleb lõpp! Aga nii õige, kui see mõte ka on, nii on ta ka pisut ülekohtune: orjapõlwe ei wõi ometi awalikult tagasi kutsuda, ehk priius küll suur asi rumala rahwa käes ei ole! Priius olgu targematele... Israelirahwas läks piima- ja meemaale üksi Moosese kubjakepi najal, ja see kepp walitses nende seas 1000 ja 500 aastat!"

„Siis on pastor von Mockschitzil päris õigus, kui ta kord ütles, et kurat on meie maa-rahwa priiks lasknud?" küsis proua.

„Ja mis mõttes?" wastas mees. „Et priiuse läbi rumala talurahwa seas kurjus on tõusnud, ütleme: hobusewargus, aitadelõhkumine, öõhulkumine, siis wõib seda küll kuradiriigi laienduseks ja tööks kutsuda. Ma olen sellega ühes mõttes, ja ta on piibli peale põhjendatud, aga minu meele järele sarnane ütelus ei ole! Meie ei wõi mitte suuri ilma põhjusmõtteid karjapoisilikult ümber wirutada, meie peame sellel kultuur-historiaalisel alusel edasi sammuma ja aega katsuma nõnda paran-

dada, et uusi teesid ülesse wõtame, aga mitte wanu kolikambrist wälja ei kisu! Meie abi tuleb mujalt! Siin on selge tõde: meie rahwas kaotab rumaluse läbi palju tööjõudu; rumalust on tarwis wähendada; surmasuu on tarwis kinni siduda! Ma olen ka oma kogudusest seda asja minewa aastaste surnutega järele katsunud ja pean ütlema: G. v. H-l on õigus. 50 protsenti on meie rahwa seas rumalust. Seda rumaluse protsenti tuleb wähendada ja siis on meil töölisi küllalt. Selle 50 protsendi wähendamine on nõnda siis üks kasulik ja ühes ka kultuurhistoorialine töö!"

Proua ei pannud seda juttu aga suurt tähele. Temal oli oma laste kõhutäitmisega enam tegu kui mehe kasulise haridusajaloolise tööga.

Söök lõppes ja kirikherra pidas pisukese söögitänupalwe.

Hüpates jooksid wanemad lapsed wälja kutsar Hansule teada andma, et see hobused ette ajaks: „Meie lähme kalu õngitsema!"

Hans sülitas ja hakkas ametisse. Warsti seisis ka puhas kahehobusekaless mis helas ja põles, saksatrepis ja ootas herraseid.

Silmapilk olid ka Johannest Johannat tõllas ja istusid selga tahapoole toe wastu kinnitades teineteinepool tõlla nurgas.

Herberti kuuldi toas nutwat.

Mõne minuti pärast kogusid saksad välja oma kimpsu ja kompsuga.

Toatüdruk kandis väikest Herbertit; proua — tagavara riideid õhtuks lapse tarvis; köögitüdruku käes oli söögitagavara korv; kirikherra enese pihus toobine plekist kompvekipurk söötadega, ussidega, mis aednik oli korjanud.

„Missugused vallatumad lapsed!“ kiunus proua vanemaid lapsi noomides. „Tulge maha, kas papat mammat lubasid!“

Lapsed ronisid maha. Johanna mokad läksid pikaks.

„Fui, missugune paha laps! Ma jätan su koju,“ noomis proua tütart.

Tütar tegi vastu tahtmist ilusa näo.

„Kuule, Hans!“ rääkis kirikherra kutsarile, kuna teised tõlda hakkasid pakkima: laste tagavarariided vilu õhtu jaoks pandi tõllakummi kortsude vahele, söögikorv ette kutsari juurde, lastetüdruk Kata istus Herbertiga ette tõllaistme peale, kus juures ta Johannat paremalpool hoidis, köögitüdruk läks kutsari kõrvale pukki ja võttis Johannese sülle, kes mingisugusel tingimisel tõlda ei tahtnud minna, herrat-prouat istusid taha tõlda, — „kuule, Hans, sa sõidad Särjesonni alla! Kas sa tead, kas vana Kalda Jüri kodu peaks olema?“

„Ah Ahvenas või?“

„Mis ahwenas?" taples kirikherra, „kas sa tema õiget nime ei tea? — Jüri Kalda!"

„Kust mina seda, herrad, tean?" wastas kutsar tormilt, osalt noomimise pärast pahaseks saades, osalt sellepärast, et tõld nõnda täis tuubiti. „Kas mitte köögi Liisu maha ei wõiks jääda?" küsis ta, „hobustel on raske, kaheksa wersta, ja herra tahab head sõitu!"

„Jah, ma jään küll koju, hobustel on tõesti raske kaheksa inimesega," aitas köögi Liisu järele, kes hea meelega koju oleks jäänud, — kärneri Madisega oleks ju hea nüüd juttu ajada olnud!

„Aga meie ei saa ju läbi!" pirises proua, „sina pead sööki muretsema, ja Kata waatab Herberti järele. — Ei, meie lähme kõik!"

„Sõidame pikalt!" kinnitas herra, talle tuli jälle see rumaluse 50 protsenti meelde. Liisu nägu lõi tõsiseks, toatüdruk aga naeris trepilt!

„Nöö-eh!" hüüdis kutsar paha meelega, ja tõld nihkus.

Päew oli ilus ja palaw nagu neid tihti juulikuu lõpul on. Tükeldatud, halli sisu ja ilusate walgete äärtega pilwed ujusid laialisel taewawõlwil nii rahulikult, nii tõsiselt!

Ja all wuras tõld 8 inimesega mööda tolmukat maanteed õrna halli tolmuauru enese taha maha jättes. Tõlla kodarad läikisid päewa käes, nagu oleks tulisеid süsa nende wahel olnud; hobused pu-

ristasid ja traawisid koormatud tõlla ees, mille wedrud raskusest üsna kokku wajunud, sõbralikult edasi. Ilus sõit, ilusad sõitjad, ilus meelelahutus raskes töös.

„Kust sa tulid ometi, kallikene," küsis kirikherra proua käest, „niisuguse ilusa mõtte peale: täna kalale minna?"

„Ah, ma tean ju, et sa seda nõnda armastad!" wastas proua.

„Jah," rääkis kirikherra, „see on wäga armas tööwaheline meelelahutus! Ma küll ise ei armasta õngega jõe ääres istuda, seda teeb hea meelega Kalda Jüri; tal on heameel, kui ta paarkümmend kopikat nii hõlpsasti wõib teenida! Aga see Ahwenas on üks weider mees," naeris õpetaja, „missugused naljakad sõnad!"

„Ah," naeris proua, „mis ta sulle kord wastas? Ma olen selle sootuks ära unetanud!"

Kirikherra waatas rataste peale üle tõllaääre ja ütles siis: „Ma küsisin ta käest: „Jüri, mis sa armastad ajawiiteks priiaegadel teha?"

Ta waatab oma rumalate silmadega, — sa tead ju, mu tuwikene, tal on ju trachomahaigus (marjad) silmas, ja need on ta silmalaud üsna wäljapoole pöörnud, kui inetu ta on!"

Proua ohkas.

„Ta waatab mu otsa ja küsib kawalalt:

„Aga mis kirikherra priiaegadel ajawiiteks armastab teha?"

Ma wastan: „Lugeda, kalu püüda ehk suitsetada wõi mõtelda!"

Ta naerab.

„Aga mis siis sina teed?" küsin ma uuesti.

„Teie teate, et ma sepp weel olen," wastab ta ja naerab, „mina taon ajawiiteks priiaegdel rauda!"

„Ja — jaa —" naeris proua, „sa rääkisid sellest mulle kord, aga ma olen selle ära unetanud."

„Mul on Jüri üsna meele järele, ta on nii naljakas ja ühes ka nii rumal! — Hea, et poissmees, muidu oleks ta halw lasteisa. Aga," seletas herra edasi, „ühes tuletab kalapüük meie suurt õpetajat meelde, kes tubli Peetrusega ka kalu armastas püüda! Ja, jah, see tubli Peetrus, teda läheks nüüdselgi ajal tarwis!"

Ja nagu teise tublidust kinnitades, lükkas ta pahema käe Nimeta-Matsiga, millele tubli jäme kuldsõrmus wööks ümber oli aetud, sigariotsast tuhatüki.

Wurinal sõitis Peetruse järelkäija ilusa ilmaga, ilusas tõllas, ilusa naise ja lastega kalale meelt lahutama, seda tubli meest meelde tuletama, kes omalajal ka kalamees oli; aga maantee teineteinepool kõrwal, siin ja seal, küürutas rahwas selga rukkilõikust lõpetades. Särgi wäel, olgu me-

hed wõi naised, higist nõretades painutasid nad oma walutawat selga, wist ka priiajal ajawiiteks, meelelahutuseks nagu rumal Ahwena Jüri. Kord tõstsid pead ülesse, et mööda sõitjaid waadata, — ja jälle: praoh ja praoh tungis kõwer sirp nii hästi tugewast kui ka nõrgast käest juhitult läbi rukki. Mis pidi pilt meelde tuletama? Wist wanaseadust, Eedeni aeda, kus Aadamale öeldi: „Pale higi sees... ja needsinatsed teised sõnad!"

Läikiwail ratastel kadus warsti maa, — ja pea oli Särjesonni küla läbi, ja küla lõpul Ahwena Jüri saun käes, mille wärawasse kutsar hobused kinni sidus.

Wana Jüri tuli warsti saunast wälja ja teretas õige aupakliкult mütsi-lotti mitu korda maha wõttes saksu.

Ta seljas oli ainult must, lahtise käistega särk, mis kurgu alt sõltusega hooletumalt kinni oli tõmmatud; jalus kandis ta määrdunud takuseid püksa, mille põlwede otsa wist sajad paigad olid aetud, nõnda et nad kohati nagu soomustega kaetud olid.

Jalad olid ka Aadamamundris ja weel enam mustad kui selja riided. Ime suured näisid nad olewat nagu karu käpad; wõib olla, et see sellepärast nii paistis, et jalaküüned lõikamata olid ja suurewarwa sisemised kondid wäga kaugele wälja käisid. Silmnägu oli Jüril üsna hall ja täis musti täppa, mis täisumbunud higiaugud andsid. Tema

haiged, punased, wäljapoole pöördud laugudega silmad andsid talle koguni inetuma näo, mille ilu kangest tubakanuuskamisest must nina weel enam rikkus. Tubakat nuuskas Jüri silmade paranduse pärast. Et aga päewawalgus liialt silma ei paistaks, kandis ta mütsi ees eneseteh̃tud suurt, pikka ja laia nokka. Jüri teadis wäga hästi, et ta silmad koledad olid, sellepärast tahtis ta seda kõneldes naerultõmbe läbi ilusamaks teha, kuid tegi weel enam wastumeelsemaks. Niisugune oli Ahwena Jüri, küla endine sepp. Nüüd sepitses ta aga wäga wähe, muidu ajawiiteks, nagu ta ise kirikherrale oli ütelnud, sest silmad ei kannatanud tulepalawust wälja. Elas ta aga suuremalt jaolt kalapüüdmisest. Peale selle oli tal suur kalakast jõe kaldas, kus ilusaid kalu ülewal pidas ja neid sakstele wiis, mis eest wahel mõne hea kopika teenis.

Elus oli Jüri palju näinud ja kuulnud. Ja miks ep siis näe ja kuule, kui oma 65 turjal on? Oma üksiklase elu ja weidra wastik-sõnade pärast kutsus külarahwas teda „ahwenaks". Ta pärisnimi oli aga Jüri Kalda.

„Tere, tere ka wana Jüri!" hüüdis kirikherra. „Tere, Jumaline, kallis Jürikene! Mis kalad teewad?"

„Fui, kui hirmus ta on!" sosistas proua saksakeeles, kui Jüri teretades oma näo jälle muiule oli tõmbanud.

„Eks nad uju ikka, ausad saksad!" wastas Jüri.

„Noh, kas neid kätte ka saab?" küsis proua.

„Eks saksad ikka saa!"

„Kas sul aega on täna püüda?" küsis jälle kirikherra.

„Eks, kui saksad soowiwad, peab ikka aega wõtma!"

„Waata, Jüri," kõneles waimulik, „ole nõnda tubli mees ja katsu mulle täna natukene õngitseda, lapsed ja proua tahawad näha saada. Ma pole sind ka mitte ära unetanud, kalamehed on ju sihukese asja peale maiad!" Ta nikutas köögitüdruku poole peaga.

Jüri naeratas; pani käed silmade peale, mütsi nokale weel jätkuks ja waatas ilma. Selle aja sees oli tüdruk millegiga õpetaja juurde astunud, mis paberisse oli mässitud.

„Anna see Jürile!" käskis ta ja Jürile sõnas: „Seda armastawad kalamehed, siis on parem õnn!"

Jüri waatas õpetaja otsa, siis pakkujat tüdrukut, siis pakikese peale, mille ümbert paber ära oli tulnud ja wiinapudel wälja paistis, ja tõrkudes ütles ta:

„Ei, ei tea, head saksad, kulla herrad, ega seda tarwis pole, küll wana Jüri ilma selleta sakstele kalu leiab!"

Tüdruk hoidis ikka weel wiinapudelit pihus, mille ümbert paber üsna alla oli wajunud.

„Wõta, wõta," käskis wiimaks õpetaja, „wõta, kui sulle antakse!"

Jüri wõttis pudeli wastu.

„No katsu ka, mis magu on!" käis kirikherra peale, kellele teise wastutõrkumine nalja tegi.

„Ei tea, kas maksab," arwas Jüri, „ma jätan õige pühadeks!"

„Wõta, wõta!" naeris köögitüdruk.

Jüri pööris selja sakste poole, waatas pudelit nagu häbeneks nagu kahkleks ta, siis pani põidla umbes tollmaad allapoole pudelikaela kõwerdust, ja — 'kõll, kõll, kõll, — Jüri puristas: esimine särakas oli tehtud. Pudel pandi aia äärde nõgesepõõsasse.

„Olge terwed, saksakesed, see jumalawiljaweekene kulus üsna ära. Kondid päris walutasid!"

„Ma ütlesin!" kinnitas kirikherra, ja Jüri tõsist head meelt nähes, wõttis ta taskust sigari ja ulatas Jüri poole: „Säh, Jüri, siin on sigar!"

„Ei, ei, kulla saksad," tõrjus Jüri, „see läheb liiale!"

Weitling naeris. Tüdrukud surusid ninad alla ja hirwitasid.

„Wõta aga peale, Jüri!" käskis ka proua, kellele see mäng just mitte ei meeldinud.

„See on ju kui seal leiwatükk suus!“ arwas Jüri. Ta mustjashall nägu lõi wähe punetama.

„Wõta aga peale,“ käskis proua üsna sõbralise häälega, „ega herra teile halwa ei paku!“

Jüri andis järele ja samasuguse suure punnimise peale pani ta selle ka suitsma.

„Ei, ei, kulla saksad,“ urises Jüri habemesse, „seda wõib üksi suurtel pühadel lubada! Aga kui saksad soowiwad, eks siis pea ka!“ Nende sõnade järele muutus ta nägu kord inetumaks, kord ilusamaks, ja, ei tea, kas Jüri oleks sigari suhu pannud, kui ta enne mitte särakat ei oleks saanud.

„Eks mine ikka wanaea sees weel kerglaseks!“ urises wana Jüri ja läks kalapüügiriistu korda säädima.

* *
*

Ahwena Jüri saun seisis üsna Pärajõe kaldal. Ülewalpool oli suur Särjesonni küla. Wähe allpool tegi jõgi suure kääru, milles altkülameeste aasad olid, kuhu ka täna kalu mindi õngitsema.

Lapsed ja tüdrukud olidgi juba sinnapoole läinud, herrat-prouat hakkasid järele minema, ootasid aga Jürit. All aasa kohas üle jõe oli kõrge kallas, kus muist küla põldu asus, mille peal ka parajasti rukist lõigati.

„Maarahwas on tõesti rumal ja must, ja ma arwan ka laisk rahwas,“ arwas prou.

„Seda küll just mitte kõik, aga..." sõnas herra.

„Fui, mul tuleb üsna jälkus peale, kui ma Jürit näen," ütles proua. „Ma arwan, et lapsed teda päris kardawad. Waata, missugune särk tal seljas on; ta katsub sõrmedega nõnda tihti särgi kuklataguſt; ma pean lapsed temast eemale hoidma.

„Ja — ja," kinnitas mees uut sigarit põlema pannes. „Laisad peawad nad olema, muidu ei saa nii must olla." Ta jäi pisut mõtlema, siis ütles ta edasi: „Seda rahwast peab alles tööle õpetama; näha on, et nad tööd weel sugugi ei armasta!"

„Aga seal karjuwad ju nende ajalehed, nagu sa tihti räägid, et nad liiga juba tööd on teinud?"

Herra hakkas naerma.

„Need on lihtsalt — rahwa ülesässitajad! Need mehed teadwad, kust kasu saab, ja kuidas? Need lubawad rahwale kõiksugu kergitusi, sõimawad saksu... Ja rahwas? — Nagu rumalad lambad soku järel, — kas wõi mäest alla!" Herra Weitlingi nägu läks õige tõsiseks, nagu tunneks tema seda asja läbi ja läbi, ja ütles siis: „Tulgu needsamad rahwa häälekandjad maale, nagu meie oleme, ja salaku oma rahwus ära, nagu meie seda teeme, ja käigu need selle rahwaga läbi, nagu meie, — siis alles näewad nad, et sellele rahwale weel teist niiwõrd orjaaega ära kulub! Need peaksid alles õppima tööd armastama, sest armastab inimene

tööd, siis on ta nõnda kaugel, et tema priiks wõib laska! Aga nüüd jooksewad nad ära Samaarasse, Saratowi, Suchum-Kaleesse, Krimmi, ja Jumal teab kuhu?! See tuleb kõik laiskusest, töö põlgamisest, rumalusest!"

Kirikherra oli päris waimustatud. Oh, oleks tal pühapäewal niisugune õnn fantaasias olnud!

„Ja ajalehed ei tee muud, kui petawad rahwast?"

„Jah, need on mehed, kelle kohta Jesaja ütleb oma 56. peatükis: „Tema wahimehed on kõik pimedad... Nemad on karjatsed, kes ei mõista midagi ära tunda... Nemad waatawad oma tee peale, kõik hoopis oma kasu peale!"

„Siis on von Mokschitzil päris õigus?" küsis abikaasa.

„Õigus!" kinnitas teine. „Meie tunneme rahwa elu, meie teame, mis talle tarwis läheb? Ja talle läheb tarwis kooli, elukooli läheb tarwis. Nende sees on rumalust, laiskust liig palju!"

Ta oleks edasi rääkinud, aga Jüri läks mööda. See waatas sakste peale naeruse näoga. Õlal kandis ta kaht pikka õngelatti, mille ümber nöörid olid kokku mässitud. Sakstest mööda minnes wõttis ta mütsi maha.

„Söötasid ei ole tarwis otsida," ütles kirikherra, „need on minul juba ligi. Too ussikarp siia!" käskis herra tüdrukut.

„Suur tänu!" wastas Jüri, ja wõttis karbi wastu, ei teadnud aga, kuhu panna, sest wasak-käega hoidis ta kuuetaskut kinni. Kätt pealt ära wõttes paistis wiinapudel wälja. Jüri lõi wähe kohkuma, siis pani aga õngelatid kaenla alla ja wõttis plekktoosi pihku.

„Seal ta on," sõnas jälle kirikherra, kui Jüri kaugemale oli läinud, „seal ta on! Ta ei saa omale paremaid riideidgi selga! Ma ei saa aru, mis teewad nende ajalehed, et nad oma rahwa-wigu ülesse ei näita? Aga neil puudub selleks süda ja julgus!"

„Ja niisugune rahwas peab meile isegi õpe-tajaid andma!" rääkis proua ja näitas Jüri peale.

Jüri läks nende ees oma pika õngelattidega, mille eespoolsed otsad käima takti lõid, ja mille kõrwale parem rüühõlm omasoodu hilpsas. Rüüd oli tal niisama must, paigatud ja peale selle weel aukline nagu püksid.

„Kahjuks on see tõsi!" seletas kirikherra. „Aga parem oleks olewat, kui sarnane lugu lõ-peks. Tuleb aeg, mil need sama joru hakkawad ajama, mida rahwas ja nende lehed, ja siis on sellel mitmesajaaastasel haridusetööl siin ots, ja kõik siiamaalne töö on maha wisatud! Seda ei wõi juba põhjusmõttelikult lubada! Mis ütleb su süda, kui sa ühe õunapuu oled kaswatanud, ja siis tema enneaegu peaksid hooletuse, see on,

ta enese kätte jätma? Ta läheb hukka — ja su töö on maha wisatud! Ja seda sünnib ka Eesti rahwaga, kui meie oma käed küljest peaksime wõtma!"

„Aga nad ometi tahawad seda!" lausus proua.

„Rumal laps tahab palju!" rääkis herra edasi, „kui inimene omale juba riiet ei jõua selga saada, siis on laisk, rumal ehk hooletu. Ja, 50 protsenti on ta seas tõesti rumalust, see on mul selge, aga ma ei wõi weel ütelda, mis see muist on, kas laiskus wõi mõni muu patt? Siin on weel suur haridus-ajalooline töö alles ees"...

Nad jõudsid kaldale. Niiske ja külmem õhk puhus tulejatele wastu. Kirikherra ja proua tundsid eneses wähe argtust suurt ja laia weekogu nähes. Harilik tundmine iga kuiwamaa mehele! —

„Sa wõiksid neilt ometi järele küsida, mis nad mõtlewad," õpetas proua, „ja neid juhatada!"

„Niisugust!?" ja herra näitas Jüri peale, kes õnga püüdmiseks walmis seadis.

* *
*

Natuke maad Jürist eemal wõttis kirikherra aset. Toomingapõõsas warjas teda päewakiirte eest. Alla oli ta suure willase rätiku laotanud, ja magusat sigarit suitsetades andus ta ajawiite mõtlemisele. Lapsed jooksid tüdrukute ja proua saatel eemal puhtaks niidetud aasal, — proua hoidis neid mee-

lega Jüriſt kaugemal. Piſut toomingaſt eemal kaswas wäikene pajupõõſakene, mille all ſöögikorw ſeiſis, mis lahtitegemiſt ootas.

Herral oli toominga wilus hea pikutada ja mõtelda. Ta mõtted ſeiſid maarahwa peal. Nagu teraw nuga lõikas ſee tema ſüdant, mis ta ametiajal ſiitmaa rahwaſt oli näinud.

„Ja, jaa!" arwas ta, „tõesti, pool rahwaſt on ſiin rumaluſe pihus, oma oſa on ſiis weel laiskuſt, aga... mis on üle ſelle?"

„Täna on wiſt herradel ſant õnn," ſalwas Jüri herra mõtete ſekka, „kala ei taha hammustada!"

„Eks katſume ja ootame!" wastas herra. „Kas ſul tagawara kalu ei ole?"

„Ah mul wõeh?"

„Sul? Jah!"

„Eks ta ikka nüüd ſugu ole ka, aga kes teab, kui palju ſiis ſakſad ſoowiwad?"

„No waata, ſee on ju wäga hea, kui õng ei anna, ſiis annab jälle Jüri!"

Jüri naeris.

„Aga ſiin on hea olla," rääkis õpetaja natukeſe aja järele. „Meie oleme nüüd kui omal ajal jüngrid mere ääres!"

„Jah, eks ta ole ikka," wastas Jüri. „Mina olen Peetrus ja teie olete Jeeſus!" ja Jüri waatas herra peale, kes ſigarit näpu wahel hoidis ja

willasel rätikul küljetas. Herra nägu tõsines. Wist ei meeldinud wastus talle. Siis ütles ta aga: „Säh, Jüri, suitseta see sigar weel ära!“

„Olge terwed, head saksad,“ tänas Ahwenas ja wõttis sigari wastu, hammustas ta otsast tüki, tegi suus ümbert ringi ilaseks ja pani põlema.

„Aga õpetajaherra, küsis ta, „ega neil omal-ajal suitsu ei olnd, ja siis ka mitte nõnda kallist nagu see on?“

„Ei, see on uuema aja pruuk! Tubakas on Ameerikast, ja see tubakas, mis sealt tuleb, on wäga kallis!“

„Ja, jah, eks saksad tea! Ma usun, ega sihukest asja nagu see siin, siitmaalt ei saa, sellel on just kui meemagu juures. Kes teab, mis sihuke õige peaks maksma? Ega wiiega teda wist kätte ei saa?“

„Ja, kes ta sul wiiega Ameerikast ära toob? See took on ju wäga kallis!“

„Ja, jaa,“ jaatas Jüri, kes Ameerika nime jälle kuulis, „siis tubakas ja kardulas on ühelt maalt! Kena küll! Ja waata, kui palju kardulaid selle raha eest oleks saanud, terwe kõhutäie, ja nüüd läheb muidu õhku!“ Jüri puhus magusat suitsu wälja. „Aga öeldakse,“ rääkis ta edasi, „kes teab, kas see õige peaks olema, et tubakasuits silmadele kahju peab tegema? Wana Tõllasaare Andres jäi pimedaks, laskis oma 2 naela

tubakat nädalas läbi nagu midagi, suitsetas teine ööselgi!"

„Ja, — tubakas on kahjulik!" kinnitas kirikherra.

„Aga?" küsis korraga Jüri, „tohtrid suitsetawad ju ka?"

„Ja, mis sa teed ära, oled harjunud ja natukene ei tee ju wiga! Aga Jüri?" küsis herra korraga, kes juttu teisale tahtis wiia, „miks sa omale naist ei wõtnud? See kuluks sulle küll ära!" Kirikherra waatas ta lagunud riiete peale.

„Aaa — hakkab, hakkab!" hüüdis järsku Jüri, „kas nooredherrad ja preilit-prouat ei tahaks näha saada, kuidas kala nüüd wälja tuleb?"

Herra Weitling kutsus lapsed ligimale.

„Ärge nõnda ligi minge!" noomis proua lapsi ja hoidis neid kahe käega Jürist eemale: „Teie kukute jõkke!"

Kui lapsed kõik juures olid, tõmbas Jüri õngelati järsku ülesse: ilus ahwenas rippus otsas ja siples.

„Kala, kala!" kisendasid lapsed. Jüri päästis waesekese õnge otsast lahti ja wiskas eemale rohu peale maha, kus kala seda enam siplema ja lõugasid pikalt lahti ajama hakkas. Lapsed jooksid kala juurde. Kirikherra käskis aga kala warsti kotti panna, ja proua wiis lapsed jälle aasale jooksma ja mängima.

Jüri oli selle aja sees uue sööda jälle jõkke wiskanud ja istus wagusi õngelati otsas. Selja taga põõsa ääres oli niisama wagusi tema seltsimees. Nad waikisid mõlemad tükk aega.

„Küll wist kuluks sul talitaja?“ küsis kirikherra, et endist poolelijäänud juttu edasi ajada.

„Oh, mis mina wana inimene enam temaga teen?“ wastas Jüri külmalt.

„Aga seda oleks pidanud sa juba enne tegema!“

Jüri pööris pooleldi kirikherra poole. Kui aga selle koguni tõsist nägu märkas, ütles ta:

„Oh, kulla kiriksand, ei ole kõik teha, mis inimene arwab! Ju see polnud siis taewa Isa tahtmine!“ Jüri hääl wärises.

„Aga sa tahtsid ikka ka kord, omalajal naist wõtta?“

Jüri ohkas.

„Herra, ärge pange pahaks!“ ütles ta siis paludes, „ma rüüpan weel?“ Ja pikalt kiskus ta pudeli taskust wälja.

„Aga sa jääd purju?“

Jüri peitis pudeli ära. Ta nägu läks kurwaks.

„Noh, wõta ikka, wõta!“

Pikalt laskis Jüri lonksu. Kuuekäiksega pühkis ta suu puhtaks.

„Missugune mustus!“ arwas waimulik.

Nad waikisid jälle.

„Oh õpetaja," jätkas wiimaks Jüri. Oli tunda wiina wähest mõju. „Oh, õpetaja, miks ep tahtnud! Mul oli küll ka oma, aga, mis sa teed ära? Ei saanud wõtta!"

„Siis olid ikka ise hooletu!" wastas õpetaja kergelt. Jälle ohkas Jüri.

„See oli raske aeg!" rääkis Jüri: Ma olin waene poiss, Jaani-Toomal," — ta näitas üle jõe — „seal sulaseks. Mis makseti sel ajal palka? Ja Maret teenis siin tüdrukuna." Ta näitas pahema käega küla poole, „seal ta oli, seda on 45 aastat tagasi. Maret oli ka waene tüdruk! Kuidas sa lähed paari?"

„Aga paljud lähewad nõndasama," arwas kirikherra.

Lähewad küll, aga mis sealt saad? — Waesust! Siis tulewad pisukesed. — Ole nendega kinni. — Ja minul oli weel isa ja ema. — Waadake, siinsamas saunas, niisamasugused wanad nagu mina praegu olen. Ei tahtnud neid kuidagimoodi maha jätta. Mõtlesin ka kõikepidi järele. — Kedagi! Mis waene, see waene! — Mõtlesin: lähen wõtan mõisa käest metsast maad ja hakkan kohta asutama. Läksin sinna taha laande! Ajasin nagu karu, metsa ümber, isa ema aitasid ka, olid küll wanad inimesed, aga kes meiesugusele armu annab? Wea nõnda kaua, kui hinge sees on! Aga kedagi, waata, et sa aga süüa saad! Isa ema ütlesid:

„Wõta naine!" Ma rääkisin, et ma Maretit tahan. Kust nemad wastu! „Maret waene, ära Maretit wõta!" Ei ma wõtnud, — ma ootasin. Seal tuleb seesamane Jaani Toomas ja ostab mu koha ära! Ei tea, kellega ma ostan? — Waewalt aga köht täis! Ei, mõtlesin ma: hakkan õige sepaks. Läksin sinna, alla, küla otsa; seal oli siis sepp! Teised naersid küll, et wana mees tahab sepaks õppida; aga ma hakkasin peale! Küll oli mul hale maast lahkuda! Ma päris nutsin, kui ma oma koha pealt ära tulin. Loomade ja majawärgi eest sain sel ajal 120 rubla panku. Oppisin aja ära ja hakkasin siin sepaks; aga edasi mitte märkigi! Waata, et süüa saad! Ei taha ikka weel Maretit waesusesse tuua. Isa, ema elasid ka, ei wõinud, lugu oleks weel halwemaks läinud!

„Siis olid sa ikka natukene laisk," arwas kirikherra, „et sa edasi ei saanud!"

Wana Jüri paled lõid punetama. Sõna „laisk" kuulis ta enese kohta esimest korda. Ta wiskas õnge wähe kaugemale jõkke, pööras kirikherra poole ja ütles: „Olge head tulge wähe siia!"

Herra tuli.

„Waadake, herrad, siin on pihk! Säh, wõtke see oma kätte!"

Opetaja wõttis. Talle tegi Jüri tegu nalja.

Imelik wärin käis Jüril läbi keha; niisugust peenikest libedat asja nagu kirikherra käsi,

wolnud ta elu sees oma pihu peale saanud! See oli nagu midagi jahusarnast, aga soe ja hoopis wehmem.

„Waadake," ütles siis äritatud Jüri, „tõmmake üks selle käe sõrmedest õigeks!"

Kirikherra katsus, kõik jäid kõwerasse! Ta laskis Jüri käe lahti ja ütles imestades:

„Need on ju kõweraks loodud!"

Jüri muigas: „Loodud?! Minu sõrmed, kui ma karjas käisin, andsid päris õigele, aga nüüd enam ei anna! Mitte seisust ei ole nad niisuguseks läinud, waid tööst! Hommikul, kui pisut walge, hakkasin ma töösse ja tegin hilja õhtuni; masarawarre ümber on nad niisugusteks kooldunud! Aga mis sa said selle eest? Süüa, — ja mitte muud midagit! Seal surid mu wanemad. Enne isa, see uppus siiasamasse, ja ema pani oma silmad ka warsti kinni. Soo, mõtlesin ma, (ma olin siis oma 35 aastat wana ja Maret oli ka juba wana tüdruk) soo, nüüd wõtan naise! Aga, säh sulle! Tulid rõuged ja Maret suri!

Jüri pidas wahet, pühkis palet ja ütles: „Näeh, tuul ajab silmad wesiseks! Mul on waesed silmad, õpetaja herra! — Ja ei ma sellest ajast saadik enam pole naist wõtnud. Mis sest elust ikka saad!"

Lapsed olid kaugele läinud ja õpetaja soowi peale ei kutsunud Jüri neid enam enese juurde, ehk küll kala jälle otsas oli.

„Sul oleks aga oma pere nüüd olnud!" arwas Weitling.

„Jah, ehk seda küll, — aga ju Jumal ei tahtnud! Mis mul ikka neile anda oleks olnud, peale waesuse? — Waesel inimesel on raske elada!" Jüri ohkas, ka kirikherra ohkas ligi!

„Aga ega's keegi pole wannutud waeseks jääma; sa pead püüdma, katsuma, et rikkaks saada!" kinnitas waimulik. Jüri meelest paistis, nagu oleks tahetud teda meelega laisaks teha.

„Oh kulla, pai õpetajaherra!" rääkis Jüri walusalt, „kust sa saad edasi? Põllutöö eest makstakse wähe, ja kui sul pere on, siis wõitle aga wiletsusega!"

„Aga eks katsu siis muud peale hakata!"

„Eks nad katsu!" wastas Jüri, „wõi ei lähe nad linna wõi wabrikutesse wõi Wenemaale!"

Kirikherra kohkus oma enese sõnade üle ära nagu Saul, kui ta Samueliwaimu nägi. Jüri ütles ju wäga selgesti, et nad ära lähewad ja siitmaa töö jõu pisukeseks jätawad. „Õige, õige," arwas ta ise.

„Oleks inimesel kaks elu," seletas Jüri edasi, „siis ehk saaks midagi, aga seal tuleb surm — ja kõik on möödas!"

„Aga õppigu mõnda muud ametit, kui põld kõiki ei toida!“

Jüri ei saanud mitte kohe sellest aru. „Midagi muud?“ arwas ta siis, „wõi nad ei õpi? Eks Tasase Mihkli poeg õppis kirikſandaks, — saa kohta üh! Peab nüüd Saaremaal kuskil olema, peab niisama waene olema, nagu mõni meie seast. Ei tea, mis see taluinimene ka on?! Aga eks nad hädaga tee kõik ära, lähewad teise usku ja kõik; kus sa inimene hingega lähed?!“

Herra Weitling tõmbas näo kortsu! Jutt oli asjata liiga sügawasse läinud, ja Jüri niisuguseid sõnu ajanud, millest ta ise kirikherra arwamise järele aru ei saanud. Kiriksand pani aga imeks, kui wööriti rahwas mõtleb. Tal oli maast ja rahwast kahju! „Aga ometi on ju mitmed rikkaks saanud?“ küsis ta etteheites.

Jüri ei saanud kuidagi mõttest lahti, et kirikherra teda laisaks peab.

„Waadake, seal on koguni teine asi,“ ütles ta, „see on niisama, nagu kaladega: üks hakkab, teine ei hakka!“

„Nüüd sa Jüri ajad küll lapsejuttu,“ arwas kirikherra. „Kala on mõistmata loom, aga inimesele puhus Jumal oma elawa õhu sisse.“

„Aga kõht on kõigil keskpaigas!“ wastas Jüri, „ja teda ei wõi mitte keresekiwidega täita!“

Et lapsed jälle ligimale olid tulnud ja süüa peale ajasid, wõeti korw lahti ja hakati õhtuootust wõtma.

„Aga Jüri?“ küsis proua sinna tulles, „sa ei saagi täna kalu!“

„Oh, kulla prouakene,“ palus Jüri, „oleks see minu tegemine, ma ajaksin nad kõik siia õnge otsa, aga mine tee rumalad targaks: igaühel elu kallis.“

„Ja, ja“ — arwas proua ja tõi Jürile tüki wõileiba.

„Olge tuhandeks terwed, kulla prouad,“ tänas wana Ahwenas, „kui niisuguseid kanikaid surmani oleks, siis ma muud ei teeksgi kui püüaks aga kalli prouale kalu!“

Kirikherrale oli see wastu meelt kuulda.

„See wastus on küll wähe rumal,“ seletas kirikherra Saksa keeles prouale, „aga sellest paistab terwe rahwa hingeelu wälja: ta tahab aga muidu saada! Ma ajasin Jüriga juttu, aga kõigest paistab, kui wähe meie rahwas elust aru saab. Ta on alles wäga rumal: ta tahab oma põllutöö eest — Jumal teab — mis suurt maksu saada! Ja laisk on ta! Kõht on neile Jumalaks!...“

Selle aja sees oli korwisisu puhta mahalaotatud lina peale wälja wõetud. Mis seal küll ei

olnud? Praetud kana, pardipojad, keedetud munad, purk sardiina, saia ja saia-leiba, wõid ja worsti, — ka pudel weini ja paar õlut!"

Jüri waatas üle õla ja waimustas oma rumalas meeles: „Just kui pood, — nõnda palju kallist kaupa!"

Parajasti, kui kirikherra perekond sööma oli hakkanud, ligines neile talumees.

Ta oli paljajalu, halliks määrdunud takused püksid, mis põlwede ja wähe kõrgemalt katki olid läinud, katsid tema õhukesi reisi, seljas kandis ta katkist rüüdi. Peas wana katkine müts, mille ääred küll weel mustakarwa olid, lagi-pea aga üsna walgeks luitunud.

„Tere ka, kirikusaksad!" teretas ta poolkohkunud häälega, „jätka, Jumal, leiba!" ja wõttis mütsi peast, mis higist nõretas.

„Tere, tere, mu armas, jätku tarwis!" wastas waimulik.

Kõikide suud jäid söömisest soiku. Wana Jüri waatas tuleja otsa ja mõtles: „Ei tea, mis jätku siia enam tarwis läheb?"

„Tea'p, kas tohib saksu eksitada, wõi?" küsis jälle seesamane kartlik hääl.

„Mis sul siis on, mu armas?" küsis kiriksand.

„Et ma tulin kirikuherrat paluma, wõi kuidas ta on," mees ei leidnud õigeid sõnu mõtetele, ta weeretas mütsi käes, „ma ei tea, kas kiriksand,

wõi kuidas ta on, hingekirja wõi mis ta on, tunnistust wõi sedelit, peaks ka wälja andma laupäewal? Kirikherra ütles, et ükfi esmaspäewal..."

„Mis sa soowid, mu armas, ristimisetähte wõi lauatunnistust wõi hingekirja saada?"

„See on," rääkis mees edasi, „ma tahtsin linna elama minna terwe perega, siis oleks tahtnud ennast sinna kogudusesse ka üles wõtta!"

Weitling tõusis püsti.

„Miks sa siis, mu armas, ära tahad minna?" küsis ta mehe käest. „Sul on ju oma koht? Kellele sa selle jätad?"

„Käisin üleeila herra juures," seletas mees, „ei jõua enam intressi ära maksa, järele ka enam ei jäeta, müüsin siis koha teisele, Hansu Willemile, lähen õige ära!"

„Läheme, istume sinna," ütles kirikfand, „ja räägime selle asja üle pikemalt järele!"

Nad läksid pisut eemale ja istusid jõekaldale, nõnda et nende seljad Jüri wastu olid pöördud. Kirikherral oli peenikene walgest tooreftsiidist kuub seljas. „Ena, kiriksandil ka linane rüüd," arwas Jüri, „aga küla'p see ka niisama palju maksab, nagu Ameerika sigarid!" Teise musta rüü kõrwalt paistis kirikherra puhas kuub nagu mõrsjartie peiukalewikuue kõrwalt. Kord oli Jüri kirikus niisugust laulatust näinud, kus mõrsja walges ja peiu mustas ülikonnas altari ees seisid. Jüri waa=

tas meeste poole, kes hoolega arutasid ja talle tuli koht testamendist meelde: „Ja teda heideti välja, sest et tal puudus pulmariie“... „Ja, jah,“ armas Jüri, „Määru Hans läheb siit ära, sest tal pole su kuube, pulmakuuest pole juttugi!...“

* *
*

„Kas sa siis kohta enam ei taha pidada?“ küsis Weitling Määru Hansu käest.

„See kord küll mitte enam!“

„Ja lähed linna?“

„Linna küll, herra!“

„Aga, mu armas, kas sa tunned ka linna elu?“

„Mis seal nüüd suurt tunda?“

„Aga mõtle oma wäikeste laste peale,“ rääkis Weitling osawõtlikult, „need lähewad seal hukka!“

„Oh Jumal,“ ütles Hans ohates, „eks nad siin niisama hukka ka lähe; eks Jumal neid ise hoia!“

„Aga miks sa siis ära tahad minna?“

„Ei tule välja,“ wastas Hans, „pisukese rahaga ostsin ma koha. Ma tahtsin nii peremeheks saada, et mul ka tükk maad oleks, aga ei saa läbi!“

„Siis ära pilla, ole kokkuhoidlik, tee tööd ja palu Jumalat, küll siis kõik hästi korda läheb!“ noomis waimulik südamlikult.

„Oh õpetaja herra, „sõnas Hans wärisewa häälega, „ei ma pilla ühtigi, ma mitte suitseta ka, aga ei lähe ega lähe!“

„Siis ei ole sa oma ülemat Saatjat tööle appi kutsunud, Tema õnnistus puudub!“

Hans jäi mõttesse. Ta silmad läikisid wäljatungiwaist pisaraist, aga ta jõudis neid tagasi hoida; ta oli ju mees, kes pealetungimise wastu oli õppinud wõitlema.

„Siis mine koju ja tee tööd edasi, küll sa näed, et ta läheb!“ lausus kirikherra natukese aja pärast.

„Kust ta läheb!“ wastas Hans kibeda naeratusega, milles enam pilget kui naeru oli. „Mõtelge, mu koht maksab 3000 rubla. Mul omal oli kõigist 500 rubla, kui ma koha ostsin, 2500 jäi weel wõlgu. Maksa nüüd intressi 60 rubla tuhande pealt, see teeb oma 150 rubla aastas, siis maksa weel kõik muud maksud, tee wõlg tasa, ei seda ei jõua kuidagi moodi!“

„Miks sa siis oma koha eest nõnda palju maksid?“

„Ei saanud odawamalt! Tellisin küll müügiajal alla, aga herra sai wihaseks ja ütles: „Kas ma oma kapitali nii odawalt ära pean müüma, et sina temaga teist nõndapalju mõne aastaga juurde wõid teenida!“ Aga ma tahtsin nii peremees olla!“

„Sa tegid ehk wäga wähe tööd?“

Hans waatas enese peale. Pisar kukkus kogemata habemesse. Ta pühkis selle ära, sai aga sealt ühe rukkikõrre kätte ja ütles: „Kõrs läinud habemesse!“ Ma olen teinud, mis mu jõus, ma olen enese üsna ära tapnud, aga edasi ei saa!“

„Mis sa linnas tahad ette wõtta?“ päris waimulik kurwalt.

„Ma saan koha eest oma raha kätte, oma 500 rubla jälle tagasi,“ ja Hansu nägu lõi pisut rõõmsamaks, „ma lähen Pärnusse woorimeheks, ma arwan, ega's halwemini ka enam ei lähe!“

„Aga see ilus maaelu?“

„Oh Jumal,“ ohkas Hans, „mis sa teed, on küll kahju, aga ei ole midagi teha, siin tapab inimene enese üsna ära!“

„Ja, jaa,“ mõtles kirikherra, „laiskus on teine peaasi, mis meie rahwast kurnab! Ta jätab maa, et linnas paremat elu saada. Ta läheb woorimeheks, et seal linnauulitsaid tampida, aga ilusa maaloođuse jätab ta!“ — ja weel kord hakkas kirikherra selgitama, kui kahjulik linnaelu olla tema enesele, tema perele... Aga Hans jäi kindlaks.

„Mis kangekaelne rahwas!“ ohkas õpetaja ja ütles:

„Hingekirja saadame meie ise ära! Aga sa tule weel kord kirikumõisa, ma tahan sinuga rääkida!“

Hans läks.

Tusaselt kõndis kirikherra tagasi. Tusane osalt, et kõht pooleli oli jäänud, osalt selle rumala, laisa ja kangekaelse rahwa pärast.

„See mees tahab ju ka ära minna?" rääkis Jüri küsides.

Kirikherra ei lausunud ühtigi. Ta mõtted olid wangis, ta rehkendas ülesannet, mis kuidagi wälja ei tahtnud tulla.

„Aga waata ometi, Otto, mis seal üle jõe lati otsas ripub, seal põõsa ääres?" küsis proua tagasitulewa mehe käest, „ja üks naine käib wahel seal juures?"

Kirikherra waatas sinnapoole. Ta imestus tõusis: mingisugune pikaldane kott rippus pooikõwera nookus lati otsas, mille üks ots maasse kinnitatud.

„Jüri?" küsis ta korraga, „Jüri, mis seal üle jõe lati otsas ripub?"

Jüri waatas.

„Seal on inimeselooma hakatus!" wastas Jüri.

„Mis, mis seal on?" päris proua.

„Oh, see on wist lapsekiigu!" wastasid tüdrukud tuimalt.

„Oh, mis hooletu rahwas, pisukesed lapsed weawad nad põllule!" hüüdis kohkunud proua, „sa pead tõesti waatama minema!"

Kirikherra ohkas.

„See rahwas on suust ja südamest ümberlõikamata," ütles ta prouale, „ma hakkan teda üsna põlgama." Ta käskis Jürit õngelatid kinni siduda ja lootsiku päästa, et üle jõe waatama minna, mis seal kotis ripub?

Pikalt täitis Jüri soowi. Ära minnes käskis herra lastele palitud selga panna, — hakkas wilu.

Jõel ei lausunud nad teineteisele sõnagi. Herra istus, — Jüri seisis püsti ja sõudis.

Jõepind oli kaunis tasane, ainult pisukesed lainewirwed rikkusid tasast pinda. Eemal lendasid pääsukesed mööda wett ülesse ja alla õhumutukaid kõhutäiteks püüdes ja tiiwu pika sügisereisi wastu harjutades.

Kirikherra waatas linde mängu ja talle tuli Õnnistegija sõna meelde: „Waadake linda taewa all!"

Teisele kaldale jõudes rääkis õpetaja: „Jüri, teie wõtke õpetust pääsukestest! Waata, kui ruttu nemad lendawad! Ruttu, wäga ruttu, — ja selle eest toidab neid ka nende Isa!.. Wõtke siit õpetust!"... Ta astus wälja ja läks.

Jüri aga mõtles: „Mis pääsukestel wiga? Putukate eest pole kopikatki maksta!" — Ja ta soowis end tõesti pääsukeseneks, siis teeks pesa just kirikherra akna alla ja näitaks temale, kui kärmas ta on! Seal hakkas Jüri aga naerma:

„Jah, kärner laseks wist pesa sinna teha! See lõhuks selle kohe ära: pääsukesed rikuwad ju aknad sootumaks ära! — Kes seda sallib!“

* *
*

Kirikherra pidi pisukese ringi tegema, et oma eesmärgile jõuda. Kaldale ülesse mindult nägi ta eemal kaht rukkilõikajat, teine mees, teine naine, kes päid ülesse tõstmata tööd tegid. Suur jagu oli weel lõigata; näis, et nad õhtuks lõpetada tahtsid. Opetaja pool põllu ääres põõsa juures oli üks takuse riide tükk mõlemat wastuseiswat äärt pidi lati otsa kinni seotud, nõnda et pisukene kotikene sündis; selle sees nähti midagi.

Opetaja astus ligidale ja kohkus üsna ära: pisukene, waewalt kahenädaline laps magas seal sees. Nii wana ta umbes wõis olla, sest nägu oli üsna punakas ja pisukesi walgeid nupukesi täis. Kiriksand sai äritatud. Järsku pidi ta aga ümber pöörma, sest selja taga hakkas üks lapsehääl hirmsasti lõugama. Oma ees nägi ta umbes poolteiseaastase lapse. Katkine rätik oli lapsele ümber pea kukla taha kinni seotud, misläbi peale nüüd nägu tuli; seljas oli lapsel hall toimne särk wõi jakk, mille kuju kirikherra ei tunnud. Nõnda istus laps kahe wihu wahele pandult ja lõugas, — lõugas kõigest hingest silmi kinni hoides; käes

oli tal hapuleiwa koorikas, mis ühest otsast juba ümmarguseks oli imetud.

„Kuss, kuss, ole wait, armas laps!" waigistas kirikherra. „Kas ema jättis oma lapse üksinda?! Ole wagusi, wäetikene!"

Lati otsas kotis olew wäikene hakkas ka wääksuma.

„Oh sa Jumal!" ohkas Weitling, „missugune taewani kisendaw rumalus ja laiskus!"

Lapsed hakkasid aga ikka enam kisendama, mis eemalt nagu kahe ema-mesilase hüüdmine kuuldus: üks jämedalt: „tuut, tuut," teine peenemalt: „piik, piik, piiks!"

„Juula, waata, õpetaja seal!" kähwas mees, „waata, lapsed karjuwad!"

Naine, palja jalu, särgi wäel, palja sassis peaga, teises käes sirpi, teisega seelikut eest kõrgemal hoides tuli kärme sammuga kirikherra poole.

„Mis teie, põrgulised, karjute!" waigistas naine juba eemalt.

„Kuss, kuss, olge wait!" Ta kargas kätki weo kallale: „Ä—ä—äh, ä—ä—äh!" kussutas ta pisukest. „Anni, Anni, Anni! Ole ometi wait!" hüüdis ta suuremale lapsele! „Ä—ä—äh!" rääkis pisemale ja nõnda edasi!

Kiriksand Weitling waatas tõsiselt seda pealt. Selle aja sees tuli ka mees ligi.

„Jaan, Jaan, ae!" hüüdis naine, „wõta Anni sülle; waata, mis tal põrsal wiga! Röögib na teine!"

„Tere, tere, kirikherra!" teretas Jaan. „Meie lapsed sihukesed rumalad, nii kui wõõrast näewad, kohe lõugama!"

Ja Anni poole pöördes taples ta: „No, mis sa, peletis, lõugad, kes sind tapab! Wait, ligund!"

Last sülle wõttes pööris ta selle näo kirikherra poolt ära ja hakkas siis waigistama. Juula oli wihu peale istunud, ka selg kirikherra pool, ja pakkus lapsele rukkilõikusest mustaks tolmunud rinda.

Tõsiselt seisis waimulik nende, meiemaa Aadama ja Eewa, wahel nagu omalajal looja, kui ta oli ütelnud: „Waata, ma olen teile annud kõik rohud, mis seemet kannawad, mis kõige maa peal on, ja kõik puud, kus peal wili on, mis seemet kannab, see peab teile roaks olema!" — Ja siis pidi see kõik wäga hea olema, nõnda et looja rahus puhata wõis!

Kui lapsed wähe wagusamaks olid jäänud, ja ka Anni näo jälle Weitlingi poole pööranud, märkas see, et lapse teine silm haige oli, üsna kinni ja mädane.

„Kuule, Jaan, mis lapse silmal wiga?" küsis ta.

Ilma, et Jaan wastata oleks saanud, pööras Juula enese wihu peal ümber, ja last paljal rinnal edasi imetades, ütles ta: „Mis sa teed ära? Õpib teine käima, komistab! Eks kukkus, põrsas, maha: rukkikõrs torkinud silma!"

„Ta on ju nõnda kärsitu nagu elawhõbe!" arwas isa.

„Silm on wäga haige," seletas kirikherra. „Kas sa tohtri juures oled käinud juba?"

Jaani Juulat waatasid kaheldes teineteise otsa.

„Nad on ju nõnda tüliks tööajal," kaebas Juula, „päris nuhtlus!"

„Kas teie käisite tohtri juures?" küsis Weitling uuesti.

„Tööaeg, kust sa saad na kaugele!" sõnas Jaan. „Eks peaks pühapäewal kiriku poole minema, ehk saab mõnega kokku, kes niisugust asja teab?"

„Kelle mõnega?" küsis kirikherra juba pahaselt.

„Eks Kaie Tõnu ja Kihula memm mõista ikka niisugust asja. Aga ehk saab ise terweks?" arwas Juula ja siis rääkis ta, kuidas temal minewal talwel ka ork silma torkanud; olnud esiti küll haige, saanud aga ise jälle terweks!

„Mis häbemata rumalus see on!" kisendas Weitling. „Kas see on laste armastus?! Jumal annab sulle lapse ja sina ei wiitsi tema eest hoolt kanda ja wiskad jumalamuidu maha!"

Kirikherra oli wäga wihane!

Meest naist ei teadnud, mis wastata. Naise silmad läksid wesiseks.

„Oh Jumal," kaebas Juula, „kust sa saad kõik, mis sa tahad! Tõusin ikka alles ülesse, ei saa weel igalepoole! Mees käib ka peale: tule appi ja tule appi!"

„Mis mina sinna wõin parata," laskis mees sekka. „Peremees tahab saunapäiwi kätte saada, ütleb: rukki wakamaa pudeneb sul kätte ära! Kui sa aega sedasi raiskad, siis ajan su saunast minema ehk lasen raha eest ära lõigata ja kaeban su kohtusse! Ma seletasin küll, et naine lapsega kodu on haige maas, kust Peeter naerab ja ütles: ega's minu süüd pole, et su naisel laps on! Mis sa teed ära? See Joomeseltsi rukis on sihuke raibe: jääb wähe hiljemaks, — enam kui seeme maas! Ma ei saa aru, mis sihukesest, tühjast, maha peaks tehtama? Muidu nuhtlus!"

„Tule, Jumal, appi!" ohkas kirikherra ja näitas lapse peale, kes weo otsas kiikus. „Kas see on siis alles ülesseandmata? Millal ta oli?"

„Minewal laupäewal, siis kui peremees wakamaa lõigata andis!" wastas Jaan.

„Ja nüüd juba ülewal?“ küsis kirikherra kurjalt.

„Eks ma olin paar päewa ka pikali,“ wastas Juula wabandusels.

„Ma ei leia sõnu, mis siin pean ütlema!“ wihastas Weitling. „See on inimeste tapmine! Kuule Jaan, sina oled oma naise, oma laste mõrtsukas, ja oled rahwa tapja!“ Wihaga näitas õpetaja Jaanile sõrme.

„Kulla, pai õpetajaherrakene!“ palus Jaan. „Mis sa teed ära? Ei saa! Peremees on kohe kaelas, ütleb: warga pesa!“

„Siis ära wõta naist,“ kinnitas õpetaja, „kui sa teda toita ei jõua! Kas naine sinu ori on?“

„Ruttu, mine, Juula, koju!“ käskis ta siis naist. Küll ma waatan! Õhtu läheb juba wiluks, ja sina, — rukki põllul, ja laps kiigub siin maa ja taewa wahel! Mine, mine koju!“

Kui Juula nagu teise käsust aru ei saanud, hakkas kirikherra ta käest kinni ja aitas wihu pealt lapsega ülesse. „Mine koju!“ ütles nüüd õpetaja lahkema häälega. „Ja sina, Jaan, wii laps kohe tohtri juurde, homme päew, küll ma järele küsin!“

Meest naist ei tahtnud ikka weel minna.

Seal sai õpetaja korraga hirmus wihaseks.

„Minge!“ kisendas ta. „Missugune rupal, laisk ja kangekaelne rahwas!“

Meest naist hakkasid wastikult liikuma. Rukkilõikamise ee ees jäid nad pisut peatama ja waatasid tagasi. Et aga õpetaja ikka weel kurjalt paigal seisis, läksid nad lastega edasi.

„Pime," pahandas naine natukese aja pärast mehele, „sihuke hirmutab roosi mõnda kohta!" Kui aga nägi, et mees midagi ei lausunud, aimult kurwalt naeratas, ütles Juula: „Ei tea, mis sa muretsed? Lase ta ikka ära minna! Sihukene ka talupojaelust kedagi teab! Eks neil ole suhkur peal ja suhkur all, rohi ees ja tohter poomwilla koormaga takka järele! Ei tea, kust meie seda saame?!" Jaani peale mõjusid need troostisõnad wäga wähe. „Tema arwab," urises Juula edasi, „et meie saksanaised oleme, kes toitmist tahawad! Pole meid weel keegi santidekirja ülesse wõtnud: meie toidame ise endid ümber ja ümber!..."

Ja kui kirikherra kurwalt ja norgus peaga alla läks, tulid Jaani Juulat jälle rukki eele. Lapsed pandi aga nüüd wihkude wahele, kes sinna warsti magama uinusid.

Niisama sõnalausumata, kuidas Jürit kirikherrat olid tulnud, läksid nad ka üle jõe.

Kui aga Weitling tagasi jõudes teisel kaldal Jaani Juulat jälle töö juures nägi, pööras ta Jüri poole ja küsis: „Ütle mulle, Jüri, miks olete teie nõnda rumalad, et teie ka kõige paremat õpetust wastu ei wõta? Ma rääkisin sellele me-

hele, kui kahjulik on wäikese lapsega seal külma käes rukkid lõigata: ta wõib oma lapse tappa, surma saata; aga see kõrwust ja südamest ümberlõikamata rahwas ei mõista seda, ei taha seda mõista! Ta sülitab ka kõige parema õpetuse kui okse oma siisekonnast wälja! Oi, Jüri, teie olete rumalad, laisad ja kangekaelsed!"

Orn eha lendas Jüri tõmmult näolt üle, aga kadus ka kohe. Häbelikult tõmbas ta lootsiku liiwa peale ja wiskas mõla hooletult sisse, kuna ta nagu wabandades enese ette pomises: „Mis sa teed ära?"

Kirikherra nägi Jüri paha meelt, ja nagu asja wähe lepitades, küsis ta: „Mis sa ütled selle kohta? Kas teie saate ise sellest aru?"

„Eks sakslased tea paremini... aga..." Jüri ootas, nagu ei tohiks ta ütelda.

„Mis?... aga?..." küsis kirikherra, „miks ei taha teie targaks saada, nagu kõik teised inimesed?"

„Waadake, kirikherra," ütles Jüri ja waatas jälle endise rahuga õpetaja otsa. „See asi on nõndasama, nagu wangerdega. Mina olen wana sepp! Nemad teewad ja ma ise teen ka wankreid. Rumm jookseb ümber telje, sa tõmba pulgaga määret peale, paned koorma wankrile, aga lirinal jookseb määre kas telje otsast ehk rõukpaku juurest wälja; lähed mööda — waata, et ära ei

määri!" Jüri hakkas kibedalt naerma: „Ei tea, mis see nukupulk peab?! Jäta aga wanger määrimata, siis pane kõrwad kinni, karjub, mis hirmus!"

„Mis sa tahad sellega ütelda?" küsis kirikherra.

„Oh, mis mina, rumal inimene, tean; wõi mõistan ma sedasi rääkida nagu saksad! Waat ega meieajal kooli ei olnud. Aga ma tahtsin õpetajaherra käest natukene küsida?"

„Küsi, küsi!"

„No waata," jätkas Jüri, „siis hakkasid nad raud-telgedega wankreid tegema. Treiwad teljed, teewad määrde jaoks sooned, keerutawad kruid otsa, aga kedagi, määre jookseb ikka wälja, kui hea koorma peale paned ja hästi sõita lased, nõnda et teljed palawaks lähewad!"

Kiriksand hakkas Jüri imeliku ja lollaka jutu üle naerma.

„Aga, mis siis sina tahad?" küsis ta Jürilt.

„Minu meelest on kõige targemad wankrid need wilupeetrid!"

„Mis wilupeetrid?" päris waimulik naeru kinni pidades.

Jüril hakkas ka pisut häbi.

„Wõi mina tean, mis minusugune rumal inimene teab?" Ta pidas kinni, siis ütles ta: „Need on need rattad, kus saksad seljas sõidawad."

„Ah welossipeedid!“ naeris waimulik õige hea meelega.

Jüri lõi ka naeratama. Mis wahe pidi nüüd „Peedi“ wõi „Peetri“ wahel olema? Jüri tahtis ka kord saksamoodi „Peedi“ asemel „Peeter“ üteldа, aga läks omaga kohe luhta.

„Ja mis seal siis oli?“ küsis Weitling naeru tagasi hoides. Ta tahtis hea meelega kuulda saada, mis Jüri welossipeedist pidi kõnelema?

„Waata,“ rääkis Jüri häbelikult edasi, „kord tuli siia üks saks. Wiſupeedil oli wiga. Ma wõtsin ta lahti ja waatasin: seal ei käi rumm sugugi telje peal ega pitsita määret wälja, seal ei puutu need kokkugi; selle asemel on aga... ah, mis mina, rumal inimene, tean!...“ Jüri kartis jälle uut sõna wälja ütelda.

„Mis seal on?“ päris herra Weitling uudishimuga.

„Seal on laager, wõi mis ta on, sihukene koht, kus soon sees on, ümberringi, ja selle soone sees jooksewad kuulid. Need on kõik nii ühesugused, nii siledad ja libedad, nii teineteise nägu, et kuidagi neid lahutada ei saa...“ Jüri pidas wahet... „Ja siis suruwad nad eneste pisukeste külgeäärtega teineteise wastu, — ja wanger weereb selle läbi nii kergesti, nii rutusti! Saks rääkis, et posthobused ei pidada sugugi wastu saama!“

Opetaja nikutas jaatamiseks peaga.

„No waata," rääkis Jüri edasi, „niisuguseid wankreid peaksid ka meie sepad tegema."

„Aga telg ja rumm jääwad ikka?" küsis herra Weitling Jürit nagu kinni pannes.

„Nad ei kao küll mitte ära, aga neil on teine tähendus, nad on siis wankri kinnituseks, nende asemel on kuulid, nad on üheskoos ühesugusteks kuulideks saanud, ja peaasi, paned määret sisse, siis ei jookse see nõnda hõlpsasti wälja. Ja kas see määre on? See on ju kõige peenem masinaeli!"

Õpetaja nägi, Jüri tahtis midagi rääkida, et sõnu kulutada, kus kõige wähematgi mõtet ei olnud.

„Tilgub niisama, kui palju peale paned! Ja sina tahad, et niisuguseid wankreid ka siit sepad peaksid tegema. Wäljamaal on sarnased juba moes," seletas õpetaja Jürile.

„Ja, ja," ohkas Jüri, „seda olen ka mina kuulnud, aga ega meiemaal sellest weel aru ei saada, et wanger sedasi hoopis kergemini edasi weereb!" Waikselt lisas ta otsa: „Rumalad, ei mõista kuula teha!"

„Siis annad sa mulle õiguse, et siitrahwas alles rumal on?"

„Päris rumal!" wastas Jüri. Kui ta aga nägi, et kirikherra tema jutust lugu ei pidanud

ja temale selja pööris, siis ütles ta: „Aga ehk soowiwad herrad mu kalu waadata!"

Kirikherra kutsus lapsed ligi — ja nüüd mindi Jüri kalu waatama.

„Missugused ilusad loomad!" waimustas proua. Laste rõõmul ei olnud otsa.

„Mis sa selle suurema eest tahad saada?" küsis õpetaja ühe peale näidates.

„35."

„Kolmkümmend wiis on palju!" hüüdis kirikherra imestelledes.

„Ei ole palju!" seletas Jüri. „Need pisemad müün ma 20 eest, aga suuremal on pea poolerohkem liha!"

„Siis ei oleks mul, armas Jüri," naeris herra Weitling, „sugugi tarwis olnud kirikherraks õppida, kui nõnda hõlpsasti raha wõib teenida nagu sina oma kaladega!"

Jüri ohkas kõigest südamest.

„Mis seal teha?" wastas ta pikalt. „Õpetaja armastab nalja teha! Herrad on lahked, maksawad ikka õiget hinda!

Kirikherral oli wäga hea meel Jüri sõnade üle. Ta walis kõige paremad wälja ja läks. Jüri sai raha kätte ja weel paarkümmend kopikat õngitsemise eest pealekauba, wõttis siis mütsi peast ja käis palja peaga sakstel järel.

Kui kirikherra wankrisse oli istunud ja Jürile lahkesti pead nikutas, tuli talle Jüri wilupeeter meelde. „Siis soowid sina, et kõik wankrid kuulide peal peaksid jooksma?" naljatas ta.

Jüri tõmbas näo naerule.

„Aga, õpetajaherra," küsis ta korraga, „kas need peaksid walatud wõi treitud olema?"

„Muidugi wist walatud!" naeris herra Weikling — ja sõitis oma perega minema.

Jüri seisis ikka weel palja peaga ja waatas neile järele. Wiimaks pani ta müütsi pähä, tõmbas sügawasti kuni kõrwadeni üle pea ja istus siis mõttes aia peale.

Oli tõld maanteele jõudnud, hakkas kirikherra proualе rääkima, kui rumal, laisk ja kangekaelne rahwas on.

„Ma mõtlesin," kaebas ta, „et rahwas oma hariduses pisutgi edasi on läinud, aga päris metsinimesed on nad." Ja siis rääkis ta, kuidas Juula last kiigutanud ja mis ta tohtrist rääkinud!

Proua ohkas. Pisar seisis ta õrnul silmil, nii haledaks oli süda läinud. Wäikese Herberti, kes tublidesse riietesse oli mähitud, wõttis ta tüdruku käest ära ja surus wastu rindu, nagu tahaks sellega näidata, kuidas õige ema oma pisukest, wäetimat last peab hoidma, katma ja armastama.

Tõld wuras, ja päikene weeres.

Inimestel oli juba hulk rukist lõigatud, ja higist aurawate selgadega waatasid nad isunewa pilguga ääre poole, mil lõpp tuleks!

Tööst aurawat ja wäsinud rahwast nähes läks õpetaja süda kergemaks. Nagu looduд sunni järel tundis ta haledust nende pärast ja ka seda, et ta enam on, kui needsinatsed seal põllul, ja et temal tarwis ei ole nõnda küürutada nagu need seal! See on sama tunne, mis on igal inimesel surnut nähes; haledus, et teine surnud, ja hea meel, et ise weel elus!

Kerge aur hakkas juba madalamatele kohtadele tõusma. Jõgi ajas udu kõrgele, mis kergelt weewoolust allapoole ujus. Tikutades lendas jõetilder mööda wett edasi kiunuwat häält kaugele kuuldawale laskes; wahel harwa lõi haua kohal mõni suurem kala sulpsu, rõõmu pärast ilusast õhtust. Tundis kalagi wees, et üks ilusamatest juulikuu õhtutest kätte on jõudnud, mis jahutawalt ja kosutawalt wäsinud tööliste liikmete peale mõjub, tööliste peale, kes ohates, aga siisgi rõõmsa lootusega ihu waewawad, et kord rahulist magamist saada!

Jüri istus aga aia peal. Ta suur lai omatehtud mütsinokk oli üle silmade wajunud.

Tema silme ette kerkis kalapüüu pilt: tema ise — Peetrus, kirikherra — suur õpetaja. Aga aru ei tahtnud Juri saada, miks tema juhatajа

täna nõnda tusane, nõnda wihane oli; miks ei tahtnud kirikherra tema jutust aru saada; miks tema karjane ei mõistnud seda, mida tema rääkis? Ta karjane oli nagu pime, nagu magaks ta norinal, nagu ei mõistaks ta midagi ära tunda, nagu waataks ta üksnes oma tee peale, kõik hoopis oma kasu peale!

Aga mis wõis Jüri aru saada, see Jüri, kelle nimigi õieti ei tarwitatud, see Ahwena Jüri?!

Ja kirikherral oli wist päris õigus, et ta selsamal õhtul nõuks wõttis pidada pühapäewal noomituse jutluse pealkirjaga „Marjad silmas", — ja tal oli küll sulaõigus, kui hommikul loetud ajalehe äärele kirjutas: „Selle rahwa seas on 50 protsenti rumalust, 25 prots. laiskust ja mis üle selle, see on sula kangekaelus!"

(Jaani päewal 1898.)

Kirjastuse Ühisuse „Kooli“ kulul ilmunud raamatute

nimekiri

Eestim. Kooliõp. Wast. Abiandm. Seltsi raamatukauplus.

Õperaamatud.

Bauer, H., Uuemad Saksa kirjanikud Eesti koolidele:

Bauer, H., nr. 1) P. Rosegger, **Als wir zur Schulprüfung geführt wurden.**

Bauer, H., nr. 2) E. Vildenbruch, **Das Orakel.**

Bauer, H., **Epische und lyrische Dichtungen.**

Bauer, H., M. Bülow, **Die Glücksuhr von Völfis** (nooremale astmele).

Eisen, M. J., **Eesti müüloloogia.**

Feyn, V., **Inglise keele lugemiseraamat eestlastele.**

Глотова, А., **Первая тетрадь для списывания и диктовки по новой орфографии.**

Глотова, А., **Вторая тетрадь для списывания и диктовки по новой орфографии.**

Hünerson, E., Praktiline inglise keele grammatika.

Kann, N., cand. phil., Saksa keele õpetus koolidele ja iseõppijatele.

Kann, N., cand. phil., Saksa keele õperaamat Eesti keskkoolide algusklassidele ja rahwakoolidele.

Kann, N., cand. phil., Saksa keele lugemiseraamat Eesti keskkoolidele.

Kann, N., Feodalism.

Kapelkin-Florow, H. Männik, Botaanika õperaamat keskkoolidele Eostaimed.

Kewend, E., Ilulugemine.

Männik, H., Lühike ülewaade taimekogude korraldamisest.

Nurmik, M., Eesti kooli esimene lugemik.

Perli, A., Arwud elust, aritmeetika ülesanded III ja IV õpeaastal.

Perli, O., Aritmeetika.

Perli, O., Ruumi algõpetus I.

Perli, O., Proportsionaalsed suurused, V ja VI õpeaasta.

Peterson, E., Eesti laste aabits ja esimese aasta lugemiseraamat kodu ja kooli jaoks.

Peterson, E., Etteütluste kogu Eesti keele õigekirjutuse ja kirjaseadmise õppimiseks.

Peterson, E., **Algharjutused Eesti keele õigekirjutuse ja kirjaseadmise õppimiseks.**

Peterson, E., **Ilukirja harjutused „Algharjutuste" tarwis**, kirjut. T. Ussisoo.

Peterson, E., **Pildid kodu- ja koolilaste kõnelemise harjutuste ja kirjalikkude tööde tarwis.**

Peterson, E., **Eesti kooli lugemiseraamat, I j.**

Peterson, K., **Eesti rahwalaulude antaloogia.**

Pezold, H., Inglise kirjandus Eesti koolidele:
1) **The Selfish Giant bu Oscar Wilde.**
2) **The Nightingale and.**

Ploompuu, A., **Eesti keele ilukirjutused I.**

Ploompuu, A., **Eesti keele ilukirjutused II.**

Prants, H., **Eesti** wanem ajalugu — ajalooliste piltidega ja kaardiga.

Sitska, J., **Ajaloo algõpetus iseõppijatele, wana-,** kesk- ja uus aeg.

Wares, T., **„The Ugly Duckling".**

Wares, T., **„The Slave and the Lion".**

Tshelpanowi järele N. Kann, **Psychologia õperaamat** (keskkoolidele ja iseõppijatele).

Wellewill, M., **Soome keele õpetus.**